

teinen, sekulaaria koulutusta vieroksuva ortodoksisjuutalainen kasvatus. Hoffman ja Cole kuvaavat havainnollisesti Itä-Euroopan juutalaisten kurjia lähtökohtia, antisemitismiä, siirtolaisuutta Palestiinaan, Yhdysvaltoihin ja Länsi-Eurooppaan, perinteisen juutalaisuuden ja modernin yhteiskunnan väistämätöntä yhteentörmäystä, sionistisen ideologian vetovoimaa sekä nuoren Israelin valtion yliopistomaailmaa. Kansallissosialismin nousu karkotti juutalaiset lahjakkuudet lopulta myös Keski-Euroopasta: geniza-tutkimuksen keskuksiksi vakiintuivat Iso-Britannia, Yhdysvallat ja myöhemmin Israel. Jos tutkija on lukijalle tuttu, tietyt historian yksityiskohdat voivat jopa hätkähdyttää: heprealaisen yliopiston professori Ezra Fleischer (1928–2006), genizasta löytyneen keskiaikaisen synagogarunouden tutkimuksen ”grand old man”, virui sionistisen toimintansa takia 1950-luvun alussa neljä vuotta romanialaisessa vankilassa.

Sacred Trash tarjoaa lukijalleen geniza-tuntemusta kauniisti kuvitetussa ja tenhoavassa paketissa. Kolmea pistettä ja huutomerkkejä ei säästellä. Akateemista lukijaa tällainen sävy voi toisinaan kismittää. Teos on kuitenkin kattavasti viitoitettu, joten harmi jää vain tyyliin tasolle. Kuten tekijät lopussa myöntävät, rajattuun sivumäärään ei voi sisällyttää kaikkea olennaista, joten teoksessa ei oteta kantaa käsikirjoitusten paleografisiin yksityiskohtiin tai kieliopillisiin hienouksiin. ”Elävän meren kääroistä” voitaisiin kirjoittaa sensaatiohakuksistakin, mutta tekijät eivät tarjoa skandaaleja tai salaliittoteorioita. Teos on suorastaan suositeltavaa lukemista kaikille juutalaisesta (tutkimus)historiasta kiinnostuneille.

RIIKKA TUORI
FIL. MAIST., HELSINKI

MARK CHAVES *American Religion: Contemporary Trends. Princeton and Oxford: Princeton University Press 2011. 139 s.*

Mark Chaves toimii sosiologian ja teologian professorina Pohjois-Carolinassa (Divinity School, University of Duke). Tutkimus yhdysvaltalaisen uskonnollisuuden trendeistä on osa kokonaisuutta, johon kuuluvat hänen aikaisemmat teoksensa naispappeudesta yhdysvaltalaisessa uskonnollisuudessa (*Ordaining Women: Culture and Conflict in Religious Organizations*, 1999) sekä seurakunnista ja niiden muutoksesta (*Congregations in America*, 2004). Monet hänen näissä kirjoissaan tarkastelemissaan teemat nousevat esille myös tässä tutkimuksessa.

Trendit, joita Chaves pitää keskeisinä yhdysvaltalaisen uskonnollisen kentän muutoksen indikaattoreina, liittyvät uskontojen moni-ilmeisyyden lisääntymiseen, uskomuksien, sitoutuneisuuden ja seurakuntien luonteen muuttumiseen, johtajuuteen, liberaalin protestantismien heikkenemiseen sekä polarisaatioon. Kirjan pääteesi on, ettei mikään osoita perinteisen amerikkalaisen uskonnollisuuden kasvua 1970-luvulta nykypäivään. Uskonnolliset joukkokokoukset ovat Chavesin mukaan ainoastaan osoitusta pienten jumalanpalvelusyhteisöjen vaihtumisesta yhä suurempiin. Lisäksi uskonto on Yhdysvalloissa entistä voimakkaammin esiytynyt politiikan ja yhteiskunnan ytimiin ja kirkossa käyminen on yhä selvemmin kytköksissä poliittiseen, sosiaaliseen ja uskonnolliseen konservatiivisuuteen. Kokonaisuutena tarkastellen uskonnollisuuden trendi on Chavesin mukaan siis pikemmin laskeva kuin nouseva.

Yhdysvaltalainen uskonnollisuus liittyy nykyisin entistä useammin konservatiivisiin arvoihin muillakin elämäalueilla. Aktiivisimmat

kirkossakävijät vastustavat voimakkaimmin aborttia, puolustavat perinteisiä sukupuolirooleja ja äänestävät republikaaneja. Tämä ei sinänsä yllätä, mutta Chaves osoittaa, miten konservatiiviset poliittiset näkemykset ja samaistuminen republikaaneihin ovat nousseet aktiivisten kirkossa kävijöiden joukossa käsi kädessä 1980-luvun alusta kiihtyen entisestään Bushien valtakaudella. Kun 1970-luvulla viikoittain kirkossa kävijöistä konservatiiveiksi lukeutui 19 %, vastaava luku oli 2000-luvun alussa lähes kaksinkertainen (33 %). Tämä näkyy myös aktiivisten kirkossa kävijöiden eettisissä näkemyksissä. Esimerkiksi viikoittain kirkossa käyvistä 43 % torjuu abortin ehdottomasti myös silloin, kun raskaus on alkanut raiskauksen seurauksena. Vastaava luku oli 1970 vain 29 %. Harvemmin kuin kerran viikossa kirkossa kävijöiden joukossa muutos on ollut selvästi pienempi.

Vastaavia havaintoja Chaves tekee myös seksuaalimoraaliin liittyvistä kysymyksistä. Hieman odottamattomasti aktiivisten kirkossa kävijöiden suhtautuminen homoseksuaalisuuteen on jonkin verran liberalisoitunut. Kun 1970-luvulla 85 % viikoittain kirkossa käyneistä piti homoseksuaalisuutta aina vääränä, vastaavasta joukosta 2000-luvun alussa 79 % ajatteli samoin. Toisaalta harvemmin kirkossa kävijöiden parissa kokonaan kielteisen asennoitumisen muutos on ollut vieläkin nopeampaa. Aktiivinen uskonnollisuus on siis hidastanut amerikkalaisessa yhteiskunnassa yleisesti kasvanutta sallivampaa asennoitumista homoseksuaalisuuteen. Toisaalta se, että kirkossa harvemmin käyvistä lähes puolet pitää sitä aina syntinä, kertoo yhdysvaltalaisen yhteiskunnan arvokonservatiivisuudesta.

Ehkä jyrkimmin polarisaatio kirkossa säännöllisesti kävijöiden ja vähemmän aktiivisten kesken näkyy raamattukäsityksessä. Kun 1980-luvulla 48 % prosenttia ensin mainitusta piti Raamatun kirjaimellista tulkintaa ainoana oikeana, vastaava luku oli

2000-luvun alussa 53 %. Harvemmin kuin kerran viikossa kirkossa kävijöiden parissa usko Raamatun kirjaimelliseen tulkintaan on laskenut samassa suhteessa kuin aktiivisten kirkossa kävijöiden parissa noussut. Chaves kuitenkin toteaa, että tästä huolimatta monet uskomukset ovat muuttaneet 1970-luvusta vain vähän. Väestön enemmistö uskoo esimerkiksi yhä taivaaseen (86 %) ja helvettiin (73 %). Kysymykseen, onko elämä mielekäästä vain siksi, että Jumala on olemassa, vastasi lähes joka toinen (46 %) myöntävästi. Jumalaan korkeimpana voimana uskoi 2000-luvun alussa 93 % tutkituista.

Chaves selittää uskonnollisesta konservatiivisuudesta kertovia lukuja toteamalla, että muutoksessa on kysymys konservatiivisen väestönosan uskonnollisesta aktivoitumisesta samaan aikaan, kun vähemmän konservatiiviset tai liberaalit ovat menettäneet kiinnostustaan uskontoon. Chaves siis katsoo, että konservatiiviset uskonnolliset yhteisöt eivät ole perimmäinen syy uskonnolliseen konservatiivisuuteen vaan pikemmin seuraus konservatiivisten arvojen kannattajien hakeutumisesta sellaisiin yhteisöihin, joiden he katsovat vastaavan arvojaan.

Tästä huolimatta molempien puolueiden kannattajissa on yhä uskonnollisesti aktiivisia ja eettisesti sekä poliittisesti konservatiiveja. Polarisaatiota on siis tapahtunut myös molempien ryhmien sisällä. Se on lisäksi synnyttänyt vastareaktioita. Niinpä niiden osuus, jotka katsovat, ettei uskonnollisten johtajien pitäisi yrittää vaikuttaa äänestäjiin, on 1990-luvun alusta kasvanut 14 %. Tämän seurauksena vuonna 2008 lähes puolet (44 %) yhdysvaltalaisista katsoi, etteivät uskonnolliset johtajat saisi yrittää vaikuttaa äänestäjien käyttäytymiseen vaaleissa. Vielä suurempi on sen joukon kasvu, joka haluaisi rajoittaa uskonnollisten johtajien vaikutusta vallanpitäjiin. Uskonnon ja valtion periamerikkalainen toisistaan erottaminen näyttää siis kaikesta edellä sanotus-

ta huolimatta asennetasolla pikemmin voimistuvan kuin heikkenevän.

Toinen megatrendi koskee uskonnollista monimuotoisuutta. Yhdysvaltojen historiallisista uskontokunnista protestantit ovat selvästi menettäneet kannattajia 1990-luvulta alkaen. Pudotus on ollut noin 10 prosentin luokkaa. Katolisessa kirkossa tai juutalaisuudessa vastavaa laskua ei juuri voi havaita. Juutalaisiksi itsensä identifioivia on Yhdysvalloissa 2 % väestöstä. Chaves torjuu yhdysvaltalaisessa julkisuudessa esitetyt väitteet, joiden mukaan maassa olisi enemmän muslimeja kuin juutalaisia.

Merkittäväntä on kuitenkin se, että kyselyissä niiden määrä, jotka ovat ilmoittautuneet uskonnottomiksi, on kasvanut alle kymmenestä lähes 20 prosenttiin. Kyse ei kuitenkaan ole ateismista vaan uskonnon privatisoitumisesta. Chavesin tutkimista (2008) viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvista yhteensä 22 % ilmoitti uskovansa Jumalan olemassaoloon ja viisi prosenttia osallistuvansa johonkin uskonnolliseen palvelukseen ainakin kerran kuukaudessa. Uskonnottomuus Amerikassa näyttää siis merkittävän enemmän irtiotta dogmeista ja kirkkokunnista kuin itse uskonnosta. Monet tähän ryhmään kuuluvista luonnehtivat itseään henkiseksi tai hengellisiksi mutta eivät uskonnollisiksi, "spiritual but not religious". Tämän määritelmän taustalla Chaves ounastelee sitä lingvististä käännettä, että julkisuudessa "kristityiksi" nimitetään Yhdysvalloissa yhä useammin ainoastaan "uudestisyntyneitä evankelikaaleja".

Maahanmuutosta huolimatta muiden kuin perinteisten juutalais-kristillisten uskontojen kannatus on pysynyt melko pienenä. Tämä selittyy Chavesin mukaan sillä, että pysyvä maahanmuutto tapahtuu edelleen pääosin kristillisistä maista. Lailisesti maahan saapuneista 2/3 on kristittyjä, mutta tosiasiallisesti luku on paljon suurempi, sillä laittomasti maahan tulleet ovat useimmiten katolilaisia Latalalaisesta Ameri-

kasta. Tämä maahanmuutto selittää pitkälti katolisen kirkon vahvan aseman. Toisaalta katolisuuden sisällä etninen diversiteetti on selvästi kasvanut. Leimallisesti valkoisten hallitsemisissa seurakunnissa latinoiden osuus on noussut vajaat kymmenen prosenttia, mustien lähes saman verran. Chaves kiinnittää huomiota myös seka-avioliittoihin, joiden ansiosta sukujen parissa on yhä enemmän sellaisia, joita ei enää liitä yhteen yhteinen uskonnollinen tausta.

Chaves tarkastelee myös yhdysvaltalaisen kirkossa käymistä pohkien myös haastattelututkimuksen lähdekirjittisiä kysymyksiä. Hän päätyy käsitykseen, jonka mukaan usein toistettu väite, että 40 % yhdysvaltalaisista kävisi viikoittain jossain kirkossa, synagogassa tai moskeijassa, ei pidä paikkaansa. Chavesin mukaan oikea luku on lähempänä 25 prosenttia. Kiinnostavaa hänen tutkimuksessaan on, että niiden osuus, jotka eivät koskaan käy kirkossa, on kääntynyt selvään nousuun vuoden 2004 jälkeen samaan aikaan kun aktiivisesta kirkossa käymisestä kertova käyrä on loivassa mutta selvässä laskussa. Seurauksena tästä kehityksestä on, että viikoittain kirkossa käyvien osuus (noin 25 %) on lähestynyt ei koskaan kirkossa käyvien määrää (noin 22 % vuonna 2008).

Kirkossa käymisen laskun absoluuttisia lukuja merkittävämpää on, että kirkossa säännöllisesti käyneiden joukosta ovat poistuneet kasvuiässä olevien lasten vanhemmat. Chaves osoittaa selvän korrelaation tämän ilmiön ja uskonnottomiksi ilmoittautuvien nuorten kasvavan joukon välillä. Seurauksena on viimeksi mainitun ryhmän kasvu tulevaisuudessa. Yhdysvaltalainen kirkossa käymisen tapa on siis murene-massa, vaikka kansainvälisessä vertailussa se on yhä korkea.

Chavesin tutkimus paljastaa kiinnostavia muutostrendejä yhdysvaltalaisesta uskonnollisuudesta. Teos on parhaimmillaan kuvatessaan lyhyen aikavälin muutoksia. Pitemmän historiallisen ajan kuluessa tapahtu-

neet muutokset Chaves valitettavasti sivuuttaa. Myös syvempää analyysia yhdysvaltalaisen yhteiskunnan muista muutostekijöistä olisi kaivannut hänen esittämiensä havaintojen rinnalle. Kirja on kirjoitettu mutkattomalla kielellä ja havainnollistettu selkeästi. Se ei ehkä ole ”lopullinen totuus” amerikkalaisesta nykyuskonnollisuudesta, mutta hyödyllinen apuväline sen pohdiskeluun.

ESKO M. LAINE
DOS., HELSINKI

MAJ-LIS PALO (RED.)
Mathilda Fogman: Andlig moder i den tidiga laestadianismen. Haparanda: Bokförlaget Biblioteka Laestadiana 2007. 142 s.

Ruotsin Tornionlaaksossa elämäntyönsä tehnyt Mathilda Fogman (1835–1921) oli merkittävin 1800-lu-

vun lestadiolaisuuden naispuolinen vaikuttaja. Hänen roolinsa herätysliikkeen ”vanhimmaksi” Laestadiuksen kuoleman jälkeen nousseen katekeetta-saarnaaja Juhani Raattamaan sihteerinä oli erityisesti Pohjois-Amerikan kirjeenvaihtoa ajatellen tärkeä. Mutta hän oli myös muulla tavalla herätysliikkeen kehitykseen vaikuttanut maallikko. Siksi on ymmärrettävä, että Luulajassa toimiva Maj-Lis Palo on toimittanut ja Biblioteka Laestadiana -sarjassa julkaissut dokumenttikokoelman Fogmanin toiminnasta.

Huolellisesti toimitettu kokoomateos sisältää Palon esipuheen lisäksi ruotsiksi käännetyn Eila Kaivolán artikkelin Matilda Fogmanin merkityksestä lestadiolaisuudessa, joka on aikaisemmin julkaistu Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran vuosikirjassa 45–47 (1955–1957, painettu 1959). Lisäksi Palo selostaa Maria Ylipään Luulajan teknisessä yliopistossa laatimaa opinnäytettä lapsen synnyttämisestä Tornionlaaksossa Fogmanin aikana. Merkittävän roolin teoksessa saavat koh-

dehenkilön kirjeet. Fogmanin kokoelma on Ylitornion kirkonarkistossa Suomessa. Tämän kokoelman kirjeiden lisäksi Palon toimittamassa kirjassa julkaistaan myös uusia dokumentteja. Filosofian tohtori Mauri Kinnunen on löytänyt uusia 1800-luvun lestadiolaisuuden kehitystä koskevia Fogmanin kirjeitä Yhdysvalloista. Kinnunen kommentoi asiantuntevasti näitä lähteitä ja liittää ne pohjoismaisen ja yhdysvaltalaisen lestadiolaisuuden vuorovaikutukseen.

JOUKO TALONEN
PROF., VANTAA

HISTORIAALLINEN AIKAKAUSKIRJA

on tieteenalansa johtava julkaisu Suomessa. Jo vuodesta 1903 säännöllisesti ilmestyneen lehden sisältö heijastaa 2000-luvun historiantutkimuksen ajankohtaisia aiheita ja keskusteluita. Lehti julkaisee myös monipuolisia uusimpaan tutkimukseen nojaavia teemakokonaisuuksia.

- Vuoden 2012 numeroiden aiheita ovat mm. sotasankaruuden arkaisemmat kasvot, naisten uramahdollisuudet miesten ehdoilla, kaupunkikuvan muutoksista käyty kansalaiskeskustelu, kylmä sota, Suomen kiistanalainen varhaishistoria, elämäkerrat sekä nykyisinkin keskustelua ja pelkoa herättäneet eläinkulttuurit.
- Historiallinen Aikakauskirja ilmestyy neljästi vuodessa. Yli viidensadan sivun vuosikertaan mahtuu artikkeleiden, katsausten ja tiedemaailman tapahtumista kertovien uutisten ohella noin kuusikymmentä asiantuntijoiden laatimaa arvostelua uusimmasta historiakirjallisuudesta.
- Historiallisen Aikakauskirjan vuosikerta maksaa 45 €. Opiskelijat voivat tilata lehden hintaan 30 € / vuosi.
- Tilaukset vaivattomasti internetistä sivulla <http://pro.tsv.fi/haik/tilaukset.htm>.